

ROZPRAWA DOKTORSKA

„Sceniczność jako kategoria dramatologiczna w analizie wybranych dzieł Juliusza Słowackiego”

mgr Magda Nabiałek

W rozprawie doktorskiej rozważania dotyczące wybranych dzieł Juliusza Słowackiego prowadzone są z wykorzystaniem kategorii sceniczności, którą autorka pracy definiuje jako zespół zabiegów i konwencji literackich oraz ich tekstowych eksponentów, tworzących warstwową kompozycję utworu dramatycznego poprzez organizację różnych sposobów prezentacji, mogących wchodzić ze sobą w relacje zarówno komplementarne, jak i opozycyjne. Badaczka udowadnia, że sceniczność rozumiana jako kategoria dramatologiczna to nie tylko narzędzie pozwalające na rozbiór dzieła na kolejne części, warstwy, piętra, lecz także wynikająca z tego praktyka analityczna, pozwalająca na postawienie kluczowych dla dramatu pytań, związanych z semantyką tej formy. Wykorzystana w dysertacji perspektywa sceniczna odwołuje się do wykonawczego projektu dramatu zakodowanego w tekście. Taka strategia otwiera możliwość opisu wielopłaszczyznowej struktury tekstu, a przy tym umożliwia odtworzenie architektoniczno-przestrzennej konstrukcji dzieła. Godzi w ten sposób literacką i teatralną koncepcję lektury dramatu, nie umniejszając jednocześnie żadnej z nich.

Swoje rozważania autorka rozpoczyna od przeglądu stanu badań nad dramatem w trzech kluczowych dla jej koncepcji obszarach: metateatralności, didaskaliów (właściwych i wewnętrznych) oraz opozycji *mimesis* – *diegesis*. Z badań tych wyprowadza pytanie o warstwową kompozycję utworu i typy wypowiedzi ją konstytuujących. Oparciem dla zaprezentowanej w dysertacji koncepcji teoretycznej jest podział struktury dramatycznej z wykorzystaniem Genettowskiej koncepcji focalizacji oraz związanych z nią kategorii perspektywy i punktu widzenia. Na tej podstawie badaczka tworzy własny zestaw narzędzi, które pozwalają na opis kompozycji dramatu. Za podstawową jednostkę uznaje kadr sceniczny, definiowany jako zespół wszystkich możliwych (zapisanych w tekście) technik prezentacji danego zdarzenia. Trzy składające się na niego warstwy określa mianem: warstwy zdarzeń, ramy scenicznej (wypowiedzi odwołujące się do *stricte* materialnego osadzenia epizodu) oraz przesłony (sposoby wewnętrznej interpretacji akcji). Całość, złożona z określonej liczby kadrów i łączących je związków syntagmatycznych i paradygmatycznych, uznawana jest w rozprawie za projekt sceniczny.

Wybór dramatów Juliusza Słowackiego na przedmiot analizy podyktowany jest przekonaniem, że dzieła te w swojej płaszczyźnie tekstowej celowo eksponują zabiegi kompozycyjne typowe dla dramatu i zwykle ukrywane w strukturze dzieła. Tym samym projekt sceniczny *Balladyny* czy *Samuela Zborowskiego* wyróżnia się na tle podobnych mu rozwiązań, obecnych w twórczości Williama Szekspira, Calderona czy choćby Ludwika Tiecka, swoistą autotelicznością, domagającą się szczegółowego opisu. Podstawowym celem dysertacji jest próba odpowiedzi na pytanie o przemiany, jakim dramaturgia

Słowackiego ulegała wraz z kolejnymi modyfikacjami formalnymi wprowadzanymi przez poetę. Autorka rozprawy powraca więc do tradycji lektury tekstów Słowackiego, której patronują badacze, tacy jak Wacław Borowy, Jarosław Maciejewski, Stanisław Windakiewicz i Julian Krzyżanowski.

Rekonstrukcje konkretnych utworów zostały przez autorkę pogrupowane w trzy główne działy, odpowiadające ewolucji formy dramatycznej, wykorzystywanej przez autora *Króla-Ducha*. Transformację tę metaforycznie oddają tytuły poszczególnych części rozprawy: *Patrzeć – widzieć – rozumieć*.

Pierwszy dział, skupiony wokół analiz *Kordiana*, *Horsztyńskiego* oraz *Balladyny*, skoncentrowany jest na odtworzeniu relacji między pierwszą i drugą warstwą kompozycji dramatu – tej związanej z bezpośrednim „dzianiem się” wydarzeń oraz tej organizującej wokół niego ramę sceniczną. Rekonstrukcje dotyczą przede wszystkim sposobu istnienia w tych utworach różnorodnego typu chwytów, wpływających na sposób prezentacji przestrzeni utworu. Wiążą się więc bezpośrednio z pytaniem o teatralny aspekt tekstów Słowackiego, nadają tej kategorii jednak nieco inne rozumienie od przyjmowanego dotychczas. Relację między pierwszą a drugą warstwą kompozycji dramatycznej autorka porównuje bowiem do związku sceny i widowni. Pozwala to na dostrzeżenie różnorodności rozwiązań formalnych, którymi posługuje się Słowacki w analizowanych utworach. Jednocześnie zaś umożliwia wskazanie ich swoistej komplementarności, ujawniającej się z całą mocą w przypadku *Balladyny*.

Drugi dział tworzą analizy poświęcone *Mazepie* oraz *Fantazemu*, które skupione są na trzeciej warstwie sceniczej, odsyłającej, zdaniem autorki, do swoiście rozumianej płaszczyzny wewnętrznej interpretacji. Badania zaprezentowane w tej części wskazują na niezwykle skomplikowaną, ale zarazem konsekwentną zasadę budowania dzieła dramatycznego. Głównym wątkiem wywodu jest opis relacji łączących dwie płaszczyzny przestrzenne – tę związaną ze sposobem prezentacji akcji dramatu oraz tę organizującą zmienne punkty widzenia świata przedstawionego.

Trzeci dział rozprawy w całości został poświęcony dramaturgii mistycznej Juliusza Słowackiego (*Ksiądz Marek*, *Sen srebrny Salomei*, *Samuel Zborowski*). Centralnym punktem dwóch tworzących ją rozdziałów autorka czyni analizę sposobu istnienia w tekście monologów teichoskopicznych. Refleksje badawcze dotyczą przede wszystkim trybu ich prezentacji, sposobu wpisania w strukturę tekstu, a w konsekwencji relacji między bohaterem-narratorem a pozostałymi postaciami.

Rozprawę doktorską pt. „Sceniczność jako kategoria dramatologiczna w analizie wybranych dzieł Juliusza Słowackiego” wieńczą wnioski dotyczące możliwości wykorzystania kategorii sceniczności jako narzędzia w opisie utworów dramatycznych innych autorów. Wskazane zostają również potencjalne pola badawcze, dla których szczególnie przydatna może okazać się zaproponowana perspektywa.

Magdalena Nalwa